EMERENTĪNE JIRGENA

FOTOMĀKSLINIEKS KRIŠS RAKE (1897–1965)

Fotomākslinieks Krišs Rake (1897–1965)

Fotogrāfija ir tiešs un nesaudzīgs sava laika dokuments, ko nevar nedz pārlabot, nedz apstrīdēt. Fotogrāfija rāda ne tikai uzņemto personu, bet reize arī stāsta par pašu fotogrāfu, viņa popularitāti un meistarību. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā Kriša Rakes kolekcijai ir dokumentāla vērtība.

Krišs Rake dzimis 1897.gada 29.augustā Kuldīgas pagastā trīs bērnu ģimenē kā vecākais dēls; māsa Karlina un brālis Ernests ir jaunāki. Krišs Rake mācījās Lauksaimniecības akadēmijas Agronomijas fakultātē. Viņa un viņa sievas – poļu izcelsmes dziedātājas Elizabetes – ģimenē auga divi dēli – Gunārs un Ilmārs, kuri kopā ar tēvu jau agrā bērnībā apguva fotografēšanas pamatus.

Kriša Rakes 20. gadu fotouzņēmums:
Baltijas valstu Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu konference Rīgā

K.Rake ir slavens grupu fotogrāfs. No 1928. līdz 1938.gadam viņa fotodarbnica atradās Rīgā, Ganu ielā 4. 1938.gadā viņš atvēra fotodarbnicu Dzirnau ielā 7, vēlāk, 1940.gadā – Zigfrīda Meirovica bulvārī 10 (tagad Basteja bulvāris 1).

Viņš ir sakrājis vairāk nekā 100 fotonegativu par 2.pasaules kara izraisītajām sekām. Mākslinieka kamera reģistrējusi ēku drupas un postījumus Vecrīgā, Daugavmalā. Šie kadri, kas uzņemti tūlīt pēc kara beigām, rāda arī strādniekus, novācam drupas, lai atjaunotu rūpnīcas un fabrikas. K.Rakes fotouzņēmumi sniedz faktogrāfisku informāciju par tālaika aktuālākajiem notikumiem Latvijā.

1962.gada 27.februārī Centrālajā poligrāfiķu klubā nodibināja Rīgas Fotoamatieru klubu. Tas kļuva par fotodzīves centru, kura darbā iesaistījās arī vecākās paaudzes latviešu fotogrāfi. Fotokluba 2.izstādē 1962.gada rudenī ar diviem diapozitīviem un diviem fotodarbiem piedalījās arī K.Rake. Viņš bija arī fotokluba 3.izstādes dalībnieks. Klubā Rake lasīja lekcijas gan par fotomākslas vēsturi, gan par retušu; viņš bija arī atbildīgs par korespondentu grupu. Klubā pulcējās ne tikai Rīgas, bet arī citu Latvijas pilsētu un rajonu fotomākslas cienītāji.

Dzīvojot Mežaparkā, E.Dārziņa ielā 14, K.Rake tikās ar vairākiem tālaika valstsvīriem, piemēram, ar Vili Lāci, Augustu Kirhenšteinu. Viņa draugu vidū bija arī Medicīnas vēstures muzeja dibinātājs Pauls Stradiņš. K.Rakes

vecākā mazmeita (dēla Gunāra meita Maija Rieksta-Rake) atceras kā vectēva portretus gleznoja Džemma Skulme un Indriķis Zeberīņš. Tēva ietekmē dēls Gunārs vēlāk Talsos organizēja fotostudiju.

Krišs Rake miris 1965.gada 6.janvārī; apglabāts Rīgas 1.Meža kapos.

Paula Stradiņa Medicīnas vēsture muzeja fondos ir 265 K.Rakes fotogrāfijas: Latvijas Universitātes mācībspēki, Medicīnas fakultātes izlaidumi, studenti lekcijās un praktiskajās nodarbībās, kā arī operāciju zālēs, Latvijas Sarkanā Krusta pasākumi, Latvijas Sarkanā Krusta Žēlsirdīgo māsu savienības konferences, studentu biedrības, Rīgas slimnīcas, medicīnas darbinieku grupas, ievērojamu mediķu jubilejas. Grupu portreti – tā ir milzīga dažādu raksturu galerija, ko meistars parāda perfektā kvalitātē. Fotogrāfa kolekciju papildina 30 slavenu ārstu portreti. Tie ir profesori – P.Sņiķers, J.Ruberts, J.Prīmanis, E.Paukuls, V.Kļimenko, G.Bakmanis, E.Putniņš, H.Buduls, R.Krimbergs, M.Zīle, J.Jankovskis u.c. Katra tuvplānā redzamā seja iezīmē stingrus, cilvēciski vienkāršus, savas augstās misijas pārstāvjus. Brūngani tonēto fotogrāfiju priekšpusi rotā fotogrāfa paraksts, bet mugurpusi – reklāma ar darbnīcas īpašnieka vārdu un adresi.

Par K.Rakes darba stilu 1991.gadā Bostonā dzīvojošā plašās Kaudzišu dzimtas atvase Marianna Ieviņa grāmatā «Skola ir maza valsts» atceras: «Kā katru pavasari, skolā ieradās grupu fotogrāfs Rake, lai uzņemtu klašu bildes. Nosēdināja mūsu klasi trijās rindās. Priekšā skolas vadība: direktors, audzinātājs, tiem blakus klases pārstāves Zinta un es. Vēlāk Zinta piezvanīja Rakeim un lūdza to atnākt vēlreiz, jo jāuzņem Joti svarīga bilde. Rake nebija divreiz lūdzams, viņš bija klāt kā nagla. Nogājām atkal skolas zālē un sasēdāmies pēc savā prāta. Nu tapa mūsu abitūrijas bilde – mēs pašas vien, bez skolotājiem, kā gribējām sevi atcerēties».

Lielākā daļa K.Rakes fotonegativu atrodas Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā. Tajos redzamas Rīgas ielas, ievērojamu mākslinieku jubilejas, kāzas, studentu korporācijas, dažādas komercskolas, vidusskolas. Viņa fotogrāfijas publicētas daudzos žurnālos, medicīnas izdevumos, avīzēs.

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā no 1995.gada aprīļa līdz 1995.gada decembrim bija organizēta Krišam Rakem veltīta izstāde, kurā varēja aplūkot 57 fotogrāfijas (tapušas 20.–40.gados) par medicīnas tematiku.

LITERATŪRA

Ieviņa M. Skola ir maza valsts. – Bostona, 1991.

Latvijas fotomāksla. – Rīga, 1985.

PHOTOGRAPHER KRIŠS RAKE (SUMMARY)

By Emerentīne Jirgena

Krišs Rake (1897–1965) was a famous photographer of groups. The funds of the Museum of History of Medicine contain 256 photos by K.Rake: teaching staff of the Latvian University, graduate parties of the Faculty of Medicine, students at lectures and practical lessons, activities of the Latvian Red Cross, student corporations, hospitals of Riga, birthday parties of famous doctors and portraits of doctors-professors.

In 1955 P.Stradiņš Museum of History of Medicine organized an exhibition of photos on medical themes by K.Rake dating back to the 20-ies – 40-ies.

Emerentīne JIRGENA

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs

Antonijas iela 1

Rīga VDP LV-1360

Latvija